

ARABIC MEDIA DISCOURSE IN MODERN LINGUISTIC AND INTERDISCIPLINARY STUDIES

The paper considers studies on Arabic language in virtual space. Author analyzes modern approaches to conduct a study of different variants of Arabic language utilized within social media. It is noted that the impact of real world and Internet on online users is also reflected on their speech. This fact causes the emergency of mostly interdisciplinary studies. Based on existing scientific papers, the author designates the tendencies of Arabic media discourse studies in contemporary linguistics.

Key words: *Arabic media discourse, social media, interdisciplinary study, state of language.*

УДК 81'255=133.1=161.2

*Лабенко О.А., к. філол. н., доц.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ “ХИБНИХ ДРУЗІВ ПЕРЕКЛАДАЧА” У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Статтю присвячено проблемам, що виникають при перекладі “хібних друзів перекладача” з французької мови на українську. Аналізуються розбіжності у семантичній структурі формально тотожних лексичних одиниць двох контактних мов, що є основною причиною помилок при перекладі.

Ключові слова – *“хібні друзі перекладача”, лексична інтерференція, міжмовні синоніми, міжмовні омоніми, міжмовні пароніми, проблеми перекладу.*

Проблеми перекладу “хібних друзів перекладача” постійно привертають увагу лінгвістів, оскільки саме ця категорія слів досить часто призводить до перекладацьких помилок. “Хібні друзі перекладача” є проявом явища лексичної інтерференції, помилкового ототожнення схожих за формою слів, що мають різні значення. У практиці перекладацької діяльності та викладання іноземних мов ці категорії слів спричиняють значні труднощі, оскільки слова, схожі за графічною чи звуковою формою, можуть викликати хибне ототожнення за змістом. Схожі за формою слова двох контактних мов помилково сприймаються як семантично тотожні та можуть використовуватися як еквіваленти. Помилкове ототожнення значень слів, зумовлене тотожними фонетичними формами, може призвести до того, що такі слова сприймаються як міжмовні синоніми, та спричинити проблеми перекладу.

Вперше термін “хібні друзі перекладача” “faux amis du traducteur” був введений французькими лінгвістами М. Кесслером і Ж. Дероккін’ї ще в 30-х роках ХХ ст. Вони виділили основні причини виникнення “хібних друзів перекладача” у французькій та англійській мовах та визначили їх типи. Цей термін набув поширення і

у вітчизняному мовознавстві. Дослідженням “хибних друзів перекладача” займалися такі вчені, як В.В. Акуленко, Л.С. Бархударов, Р.А. Будагов, В.В. Виноградов, К.Б.М. Готліб, В.І. Карабан, В.Н. Комісаров, І.В. Корунець, В.Н. Крупнов, В.Л. Муравйов, Я.І. Рецкер, А.В. Федоров та ін. “Хибні друзі перекладача” досліджуються переважно на матеріалі англійської та російської чи англійської та української мов.

Історично “хибні друзі перекладача” є результатом взаємовпливу мов, в деяких випадках вони можуть виникати у результаті випадкових збігів, а у споріднених мовах виникають у близькоспоріднених словах [1].

Традиційно до категорії “хибних друзів перекладача” включають міжмовні відносні синоніми подібного виду (інтернаціональна лексика), міжмовні омоніми та міжмовні пароніми. Всі ці категорії слів об’єднує той факт, що вони асоціюються та ототожнюються завдяки подібному плану вираження, але у плані змісту чи вживання не повністю відповідають, або навіть зовсім не відповідають одне одному [1]. До міжмовних відносних синонімів відносяться слова двох мов, що частково співпадають за значенням та вживанням. Міжмовні омоніми – це слова двох мов, схожі за звуковою, або графічною формою, але різні за значенням. Міжмовні пароніми – слова двох мов не цілком схожі за звуковою та графічною формою, але здатні викликати хибні асоціації та ототожнюватися одне з одним, незважаючи на розбіжності у значеннях. Таким чином, до категорії “хибних друзів перекладача” включаються слова двох контактних мов, які при тотожних чи максимально схожих звукових та/чи графічних формах мають різні значення. Такі слова можуть помилково сприйматися як семантично тотожні та використовуватися як еквіваленти. Так, наприклад, французьке слово *conférencier* перекладається на українську мову як “доповідач, лектор”, а тотожне йому за формою українське слово *конференсьє* не може бути еквівалентом цього слова, оскільки позначає “естрадний артист, який оголошує номери концертної програми, веде цю програму”. При повній формальній тотожності ці слова не мають семантичної тотожності та не можуть бути еквівалентами при перекладі.

На основі двомовних і тлумачних словників нами був складений список “хибних друзів перекладача” у французькій та українській мовах [1, 2, 3]. Порівняльний аналіз семантичної структури виявлених нами “хибних друзів перекладача” у французькій та українській мовах показав, що семантичні розбіжності формально тотожних чи схожих лексичних одиниць стосуються передусім поняттєвого та предметно-логічного змісту слів.

Розбіжності в поняттєвому та предметно-логічному змісті “хибних друзів перекладача” зумовлюються розбіжностями у картинах світу носіїв двох мов, оскільки, як відомо, кожна мова створює власну картину світу, членує позамовну дійсність тільки їй властивим способом. Предметно-логічний зміст слів пов’язується з уявленнями носіїв мови про реальну дійсність, які потім стають основою різного роду понять, що називаються за допомогою слів. Саме в них носії мови оформлюють свої уявлення і поняття про ті чи інші предмети, явища, фізичні і психічні стани, системи суспільних відносин. Розглянемо приклад. У французькій мові слово *Baccalauréat* перекладається як “ступінь бакалавра, або екзамен на ступінь бакалавра” та позначає “випускні іспити у середній школі”, а в українській мові *Бакалаврат* – програма навчання для осіб, що

завершують університетську освіту і бажають здобути звання бакалавра. Інший приклад, слово *dissertation* – 1) шкільний твір, 2) наукова критична розвідка, міркування, а в українській мові *dисертация* – наукова праця, підготовлена для прилюдного захисту на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук. Слово *pensionnaire* перекладається як 1) стипендіат, 2) той, хто живе на повному пансіоні, а українське слово *пенсіонер* використовується лише на позначення особи, що одержує пенсію. Ці слова двох мов мають схожі фонетичні форми та досить часто сприймаються як міжмовні синоніми, що призводить до хибного перекладу та до перекручення змісту.

Особливі складнощі при перекладі становлять слова, запозичені зі спільного джерела, які у процесі розвитку мов набули різних значень. Наприклад, французьке слово *codex* та українське слово *кодекс* мають спільне походження, а саме походять від латинського слова *codex – книга*. У французькій мові слово *codex* перекладається як “рецептурна книга”, а в українській мові “кодекс” – це “єдиний законодавчий акт, який систематизує певну галузь права”.

Деякі слова в українській мові, що запозичені з французької мови та повністю співпадають з ними за фонетичною формою, також можуть хибно ототожнюватися за змістом. Наприклад, слово *команда* в українській мові походить із французького слова *commande*, але в українській мові *команда* – це “стиглий усний наказ”, а у французькій мові *commande* – замовлення. Розглянемо іншу пару “хибних друзів перекладача”: французьке слово *estafette* та *естафета* в українській мові, що походить від цього слова. В українській мові *естафета* – це “змагання спортивних команд”, а французьке слово *estafette* перекладається як 1) гонець 2) посильний, кур’єр.

Таким чином, схожі за формою слова, які навіть мають спільне походження, використовуються у різних мовах для позначення різних понять, що зумовлюється відмінностями між культурами мовних колективів.

Розбіжності в поняттєвому та предметно-логічному змісті французьких та українських “хибних друзів” зумовлюються відмінностями між культурами двох мовних колективів, особливостями розвитку мов. Це слід враховувати при перекладі таких “хибних друзів перекладача”.

При перекладі “хибних друзів перекладача” слід враховувати також розбіжності у стилістичному та експресивному забарвленні слів. Стилiстичним значенням називають додаткове, супровідне до лексичного та граматичного значення мовної одиниці. Стилiстичне значення лексичної одиниці поряд із предметно-логічним і граматичним є одним із основних типів інформації, який є необхідним для спілкування. При перекладі слід враховувати, чи володіє слово нейтральним значенням, чи є стилістично маркованим. Так, наприклад, у французькій мові слово *affaire* є нейтральним та перекладається як: 1) справа, 2) питання, 3) річ, 4) фірма, підприємство, 5) процес. В українській мові слово *афера*, яке походить від цього французького слова, є стилістично маркованим: *афера* – ризикована справа, здійснювана для наживи; шахрайство. Французьке слово *infantile* перекладається як “дитячий”, а в українській мові *інфантильний* – “за способом мислення, поведінкою, учинками схожий на дитину”.

Ще один чинник, що викликає складнощі при перекладі “хибних друзів перекладача”, – це внутрішньомовна омонімія. У французькій мові існує пара омонімів

facteur I – facteur II, facteur I перекладається як “листоноша”, а *facteur II* перекладається як “фактор, рушійна сила”. Українське слово *фактор* (чинник, умова; рушійна сила), та *facteur I* вважаються “хибними друзями перекладача”, а з *facteur II* слово *фактор* формує пару міжмовних синонімів. Інша пара омонімів у французькій мові: *manœuvre I* “керування; махінація; маневр, прийом” та *manœuvre II* “чорнороб”. Українське слово *маневр* (від франц. *manœuvre*) – “зміна напрямку руху; вдалий прийом” та французьке *manœuvre I* є міжмовними синонімами.

У деяких випадках “хибні друзі перекладача” можуть спричинити складнощі при перекладі навіть для тих, хто добре знає мову та є упевненим користувачем мови. Так, у французькій мові *gourmand* – це “той, хто багато їсть; той, хто любить смачно поїсти, любить солодощі”, а в українській мові слово з тожогоного фонетично формою має інше значення: *гурман* – “той, хто цінує вишукані страви”; у французькій мові у цьому значенні вживається слово “*gourmet*”, наприклад *c’est un fin gourmet* – він великий гурман. Інша пара хибних друзів перекладача: *intelligence* та *інтелегенція*, у французькій мові *intelligence* – розум, здатність мислення; розумна людина; розуміння, а в українській мові *інтелегенція* – здатність сприймати знання; соціальний прошарок осіб, що професійно займаються розумовою працею; у французькій мові у цьому останньому значенні вживається слово *les intellectuels* – *інтелегенція*, а *інтелегент* перекладається *intelluctuel*, а французьке слово *intelligent* перекладається як “розумний”.

При перекладі слід також враховувати особливості слововживання у двох контактних мовах. Так, французьке слово *libéral* перекладається як *ліберальний*, ці слова є повними синонімами, але у французькій мові слово *libéral* може також вживатися у значенні “щедрий”, наприклад “*il s’est montré très libéral envers moi*” перекладається “він був до мене дуже щедрий”. Інший приклад слова *piston* та *ніцмон*. Французьке слово *piston* перекладається як “поршень”, але також може вживатися у переносному значенні та перекладається як “протекція, блат”, наприклад, *il est arrivé par piston* – у нього є блат, або *il a du piston* – у нього є рука. А українське слово *ніцмон*, яке співпадає з цим французьким словом за формою, це “невеликий ковпачок із вибуховою речовиною”.

“Хибні друзі перекладача” часто спричиняють виникнення явища міжмовної інтерференції, що, в свою чергу, призводить до непорозумінь чи перекручення змісту та до виникнення проблем перекладу. Оскільки при мовній взаємодії ці слова вступають у системні відношення та можуть спричинити хибні асоціації з певними лексемами рідної мови, що мають схожу форму, але характеризуються різним змістом. Помилкове ототожнення значень слів, зумовлене тотожними фонетичними формами, може призвести до того, що такі слова сприймаються як міжмовні синоніми.

Щоб уникнути хибного ототожнення та, відповідно, помилок при перекладі “хибних друзів перекладача”, слід звертати увагу на розбіжності в поняттєвому та предметно-логічному змісті двох слів, що мають схожі чи тотожні фонетичні чи графічні форми, розбіжності у стилістичному та експресивному забарвленні слів, враховувати особливості слововживання у двох контактних мовах. У процесі вивчення мови особливу увагу слід звертати на такі слова, які найчастіше спричиняють інтерференційні помилки при перекладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко В.В. Ложные друзья переводчика [Текст] / В.В. Акуленко. – М. : Дрофа, 1969. – 145 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Універсальний словник української мови / Зоряна Куньч. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 847 с. 2. Французско-русский словарь / В.Г. Гак, Ж. Триумф, Г.Г. Соколова и др. – М., 1991. – 1055 с. 3. *Le nouveau petit Robert* / J. Rey-Debove, A. Rey. – Paris : Le Robert, 2010. – 2837с.

Стаття надійшла до редакції 5 квітня 2017 р.

*Лабенко О.А., к. філол. н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА “ЛОЖНЫХ ДРУЗЕЙ ПЕРЕВОДЧИКА” ВО ФРАНЦУЗСКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ

Статья посвящена проблемам, которые возникают при переводе “ложных друзей переводчика” с французского языка на украинский. Анализируются отличия в семантической структуре формально тождественных или похожих лексических единиц, что вызывает ошибки при переводе.

Ключевые слова: “ложные друзья переводчика”, лексическая интерференция, межъязыковые синонимы, межъязыковые омонимы, межъязыковые паронимы, проблемы перевода.

*Labenko O.A. PhD., Associate Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

PROBLEMS OF TRANSLATION OF THE “FALSE FRIENDS OF TRANSLATOR” IN FRENCH AND UKRAINIAN LANGUAGES

The article deals with some difficulties of translation of “false friends of translator” from French into Ukrainian. The divergences in the semantic structure of the words with similar phonetic forms are analyzed.

Keywords: “false friends of translator”, lexical interference, interlinguistic synonyms, interlinguistic homonyms, interlinguistic paronyms, problems of translation.